

پیوستن به سازمان تجارت جهانی: ده سوء تفاهم عمومی و ده پاسخ

تهیه کننده: آلبرت بغزیان - دکترای اقتصاد بین الملل

ایران تلقی گردد.

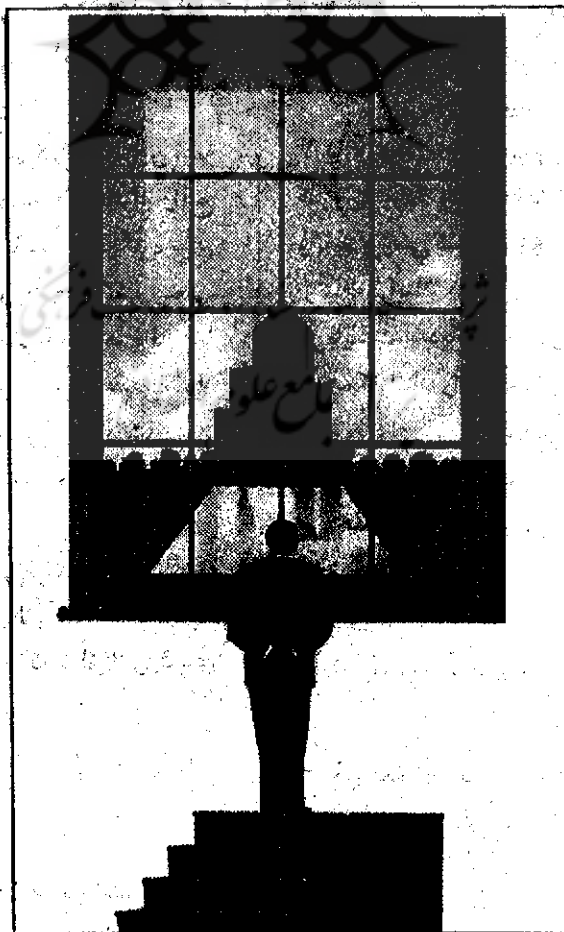
آیا سازمان تجارت جهانی یک ابزار استبدادی در دست کشورهای ثروتمند و پر قدرت است؟ آیا به اشتغال لطمه می زند؟ آیا مسائل زیست محیطی را در نظر می گیرد؟ و... این قبیل سؤالات انتقاداتی را به جانب این سازمان مطرح می کنند که عمدتاً ناشی از عدم آگاهی از نحوه عملکرد سازمان و برخورد آن با مسایل کشورهای عضو یا خواهان عضویت در آن می باشد. این مقاله در صدد است تا با پاسخگویی به این قبیل

سوء تفاهم ها شفافیت لازم را در انجام قضاوت ها و اتخاذ تصمیمات ایجاد نماید.
۱. سازمان تجارت جهانی (WTO) استبدادی است. یعنی سیاست ها را به دولت ها دیکته و تحمیل می کند.

صحیح نیست. این سازمان در مورد اتخاذ سیاست های تجاری توسط کشورهای عضو هیچگونه اجباری ندارد. این سازمان توسط اعضاء اداره می شود، یعنی مقررات نظام WTO نتیجه مذاکرات بین دولت های عضو و توافق های عمل آمده می باشند. تصمیمات در WTO

عضویت بیش از ۱۳۰ کشور در سازمان تجارت جهانی (WTO) و درخواست بیش از ۵۰ کشور دیگر و از جمله بحث جنجال برانگیز پیوستن جمهوری اسلامی ایران به این سازمان به نحوی در بین محافل علمی و مخصوصاً اقتصاددانان کشورمان مطرح شده است و در ذهن هر شنونده چندین سؤال، ولو بسیار ساده در مورد نقش مؤثر یا مضر این سازمان بر بخش های عمده اقتصادی کشور نقش می بندند، با دسته بندی این سؤالات می توان ده سوء تفاهم اساسی بوجود آمده را

استخراج نمود. پاسخگویی مناسب و در عین حال مختصر به این سؤالات، نکات بارز این سازمان جهانی را برای مسئولین و دست اندرکاران و مدیران ارشد کشور مشخص می سازد و می تواند راهنمای مناسبی در انجام مطالعات لازم و تشکیل میزگردهای علمی و رویارویی با چالش هایی که ایران با پیوستن یا نپیوستن به این سازمان روبرو خواهد شد و همچنین ارائه استدلال منطقی و علمی در اتخاذ این تصمیم مهم به ملت

تجارت جهانی را فراهم می‌آورند. در عین حال تبصره‌هایی خاص برای احتساب مسایل پیش روی کشورهای در حال توسعه منظور می‌شوند. همچنین در خصوص طول زمان و چگونگی نحوه حمایت دولت‌ها از تولید کنندگان داخلی نیز موافقت به عمل می‌آید. برای مثال حمایت در مقابل وارداتی که به دلیل یارانه‌های تولید و یا دامپینگ به قیمت‌های بسیار نازل عرضه می‌شوند. در اینجا هدف تجارت منصفانه است. اهمیت اصول نظام WTO کمتر از اهمیت تجارت آزاد نمی‌باشد، برای مثال عدم تبعیض، اطمینان از ثبات و شفافیت شرایط تجارت. در حقیقت، این کشورها هستند که شرایط تجارت را چانه

موافقتنامه‌های WTO مملو از تبصره‌هایی است که منافع توسعه‌ای را نیز در نظر می‌گیرند. بنابر نظام تجاری WTO تجارت آزادتر رشد اقتصادی را تسریع و از توسعه اقتصادی حمایت می‌کند. به این ترتیب تجارت و توسعه برای یکدیگر عامل مثبت محسوب می‌شوند.

می‌زنند و هدف، انجام یک تجارت منصفانه است.
۳. توسعه را نادیده می‌گیرد. یعنی در WTO اولویت با منافع تجاری است و نه توسعه.

صحیح نیست. موافقتنامه‌های WTO مملو از تبصره‌هایی است که منافع توسعه‌ای را نیز در نظر می‌گیرند. بنابر نظام تجاری WTO تجارت آزادتر رشد اقتصادی را تسریع و از توسعه اقتصادی حمایت می‌کند. به این ترتیب تجارت و توسعه برای یکدیگر عامل مثبت محسوب می‌شوند. این که آیا کشورهای در حال توسعه به حد کافی از این نظام منتفع می‌شوند یا خیر، موضوع گفتگوهای مستمر کشورها در سازمان می‌باشد. اما این به آن معنی نیست که نظام WTO هیچگونه پیشنهادی برای کشورها ارائه نمی‌دهد. موافقتنامه‌ها مملو از تبصره‌هایی است که منافع کشورهای در حال توسعه را مدنظر قرار می‌دهد. کشورهای در حال توسعه این امکان را بدست می‌آورند که تبصره‌های مورد نیاز را در موافقتنامه‌ها بگنجانند. حتی ضرورت توسعه به حدی نمایان می‌شود که برخی از سیاست‌های تجاری از جمله یارانه تولیدی پرداخت شده توسط دولت‌ها مجاز اعلام می‌شود.

در حقیقت نظام WTO حامی توسعه اقتصادی است.
۴. مخالف محیط‌زیست است. یعنی در WTO اولویت

عموماً طبق اتفاق نظر اعضا اتخاذ می‌شوند. به عبارت دیگر تصمیمات دموکراتیک و با مذاکره اتخاذ می‌شوند. تنها زمانی یکی از اعضا قادر است تأثیر مستقیمی بر سیاست‌های یک دولت داشته باشد که اختلاف مطرح شده از سوی یکی از اعضا به قانونی که توسط شورای رفع اختلاف (Dispute Settlement Body) وضع می‌شود، منتهی گردد. این شورا قوانینی را با مشورت متخصصین و صاحب‌نظران وضع می‌کند. با این وجود حتی محدوده این قوانین چندان فراگیر نیست. این قوانین اساساً بنابر قضاوت یا تفسیر هستند، مبنی بر این که آیا یک دولت از موافقتنامه‌های سازمان تخطی کرده است یا خیر؟

مسوالتنامه‌هایی که دولت متخلف قبلاً آنها را پذیرفته بوده و تخلف به اثبات رسیده است. در سایر موارد WTO هیچگونه اجباری بر اتخاذ یا عدم اتخاذ سیاست‌ها بر دولت‌ها تحمیل نمی‌کند. دبیرخانه WTO

حمایت‌های اداری و فنی برای اعضا فراهم می‌آورد.
در حقیقت، این دولت‌ها هستند که قوانین را به WTO دیکته و تحمیل می‌کنند.

۲. تجارت کورکورانه است: یعنی WTO طرفدار تجارت آزاد بدون توجه به هزینه‌های تحمیل شده به هر دولت عضو می‌باشد.

صحیح نیست. کشورهای عضو این سازمان می‌توانند بر سر تجارت با یکدیگر چانه زنند. البته یکی از اصول نظام WTO کاهش موانع تجاری و تشویق هر چه آزادتر جریان تجارت است. کشورها از افزایش تجارت حاصل از کاهش موانع تجاری منتفع می‌شوند. ولی آنچه مهم است میزان کاهش موانع است که بنابر چانه زنی کشورهای عضو با یکدیگر و طبق توافق بدست آمده تعیین می‌گردد. نتیجه مذاکرات به میزان آمادگی کشورها در کاهش موانع و به منافی که از این طریق حاصل می‌شود، بستگی دارد.

نقش سازمان، فراهم آوردن مجموعه‌ای برای حصول موافقتنامه‌هایی به منظور آزادسازی تجارت و همچنین مقرراتی بمنظور نحوه اجرای آزادسازی است. مقررات ذکر شده در موافقتنامه‌ها اجازه کاهش تدریجی موانع را به منظور امکان تعدیل هر چه سریع‌تر تولید کنندگان داخلی و انطباق با اصول

با منافع تجاری است و نه حفاظت از محیط‌زیست. صحیح نیست. بسیاری از مقررات WTO ملاحظات زیست‌محیطی را در نظر می‌گیرند. در بین اهداف تشکیل این سازمان به کارگیری بهینه از منابع جهان، توسعه پایدار و حفاظت از محیط‌زیست به چشم می‌خورد. چندین ماده در خصوص عملیاتی که کشورها بایستی برای حفاظت از منابع انسانی، حیوانی و گیاهی و یا بهداشت محیط‌زیست و حفظ بقاء منابع طبیعی تجدیدناپذیر انجام دهند، پیش‌بینی شده است.

به جز مواد اصلی سازمان، موافقت‌های خاص در مورد ملاحظات زیست‌محیطی در موافقتنامه‌ها منظور می‌شوند. یارانه‌های پرداختی به منظور

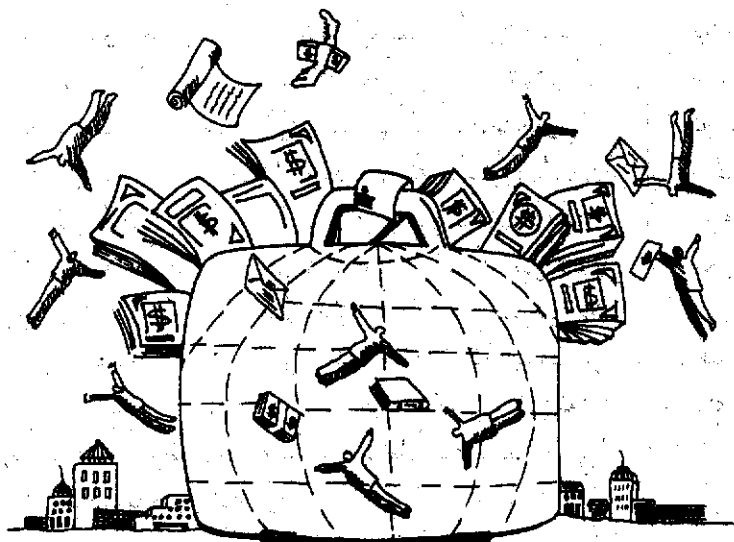
حفاظت از محیط‌زیست مجاز می‌باشند. اهداف زیست‌محیطی به صورت استانداردهای محصول و امنیت غذایی در موافقتنامه‌ها ظاهر می‌شوند. علاوه بر این، نظام WTO و مقررات آن در خصوص نحوه تخصیص بهینه و هر چه کارتر منابع کمیاب به کشورها راهنمایی‌های لازم را ارائه می‌دهد. برای مثال مذاکرات بعمل آمده منجر به کاهش یارانه‌ها در صنعت و کشاورزی شده که به نوبه خود به کاهش ضایعات منتهی شده است. حفاظت از گونه‌های در حال انقراض نیز از این جمله‌اند.

در مقررات WTO مهم منصفانه بودن معیارهای حفاظت از محیط‌زیست است. برای مثال این معیارها نباید تبعیضانه باشند، چه به جانب تولیدکنندگان داخلی یک کشور خاص و چه به جانب شریک‌های تجاری آن. باید این نکته مهم را ذکر نمود که وظیفه WTO وضع مقررات بین‌المللی برای حفاظت از محیط‌زیست نمی‌باشد، بلکه وظیفه کنوانسیون‌ها و آژانس‌های محیط‌زیست است. البته هم‌پوشانی بین موافقتنامه‌های زیست‌محیطی و WTO بر سر اعمال تجاری، نظیر تحریم‌ها یا سایر محدودیت‌های وارداتی، که بالاجبار در موافقتنامه‌ها در نظر گرفته می‌شود، وجود دارد.

در حقیقت مقررات نظام WTO حامی بکارگیری هر چه کارتر از منابع کمیاب محسوب می‌شوند.

۵. مخالف بهداشت و سلامتی است. یعنی در WTO اولویت با منافع تجاری است و نه بهداشت و امنیت غذایی.

صحیح نیست. دولت‌های عضو WTO چنین ملاحظاتی را در

موافقتنامه‌ها در نظر می‌گیرند. امنیت در موافقتنامه‌ها بایستی گنجانده شود، بخصوص حفاظت از بهداشت انسانی، حیوانی و زندگی گیاهی. اما این اقدامات بایستی تحت انطباق در آیند. برای مثال نپایستی در پوشش حمایت از تولیدکنندگان داخلی انجام شوند. برخی از موافقتنامه‌ها به جزییات استانداردهای محصول و بهداشت محیط کار و امنیت غذایی بسیار حساس بوده‌اند. این حساسیت به هدف دفاع از حقوق دولت‌ها در کسب اطمینان از امنیت شهروندان خود پدید می‌آید. مقررات امنیتی و بهداشتی نباید در صدد حمایت از تولید داخلی باشند. بار دیگر لازم به ذکر است که وظیفه WTO وضع استانداردهای محصول نیست. در برخی موارد سایر موافقتنامه‌های بین‌المللی در موافقتنامه‌های WTO ظاهر می‌شوند، مانند استانداردهای سازمان غذایی و کشاورزی سازمان ملل متحد (FAO) و سازمان بهداشت جهانی (WHO). دولت‌ها آزاد هستند که استانداردهای مورد تمایل خود را وضع کنند، با این شرط که این استانداردها سازگار و تبعیضانه نباشند.

در حقیقت موافقتنامه‌های WTO حامی بکارگیری استانداردهای بهداشت محصول می‌باشند.

۶. به اشتغال لطمه می‌زند. یعنی WTO اشتغال را کاهش و شکاف بین غنی و فقیر را افزایش می‌دهد.

صحیح نیست. تجارت می‌تواند نیروی مؤثری برای ایجاد شغل و کاهش فقر محسوب شود. برخی مواقع تعدیلات با کاهش اشتغال همراه و موضوع را پیچیده می‌کنند. در هر صورت در اینگونه مواقع آلتروناپیو، یعنی حمایت، راه حل مناسبی نیست.

وجود دارند که بر تغییرات اخیر در سطوح دستمزدها مؤثر بوده‌اند. برای مثال چرا شکاف بین دستمزدهای کارگران ماهر و غیرماهر در کشورهای توسعه یافته در حال افزایش است؟ طبق محاسبات OECD (سازمان توسعه همکاری‌های اقتصادی و توسعه) واردات از کشورهای با سطوح دستمزد پایین تنها بین ۱۰٪ تا ۲۰٪ تغییرات دستمزدها را در کشورهای توسعه یافته

توضیح می‌دهد. بیشتر موارد دیگر مربوط به تغییرات تکنولوژیکی مبنی بر مهارت می‌باشند. به عبارت دیگر، اقتصادهای توسعه یافته بطور طبیعی از تکنولوژی‌هایی که نیاز به کارگران با سطوح مهارتی بالاتر دارند استفاده می‌کنند. وضع عوارض ۳۰ درصدی بر کالاهای وارداتی از کشورهای در حال توسعه موجب کاهش ۱ درصدی سطح دستمزد کارگران غیرماهر و

صفر درصدی سطح دستمزد کارگران ماهر در ایالات متحده آمریکا می‌گردد. بخشی از این خسارت به دلیل سطوح دستمزدهای پایین‌تر در کشور حمایت‌گرا می‌باشد. تمرکز بر واردات کالاها صورت مسئله را مختل می‌کند. در کشورهای توسعه یافته ۷۰٪ فعالیتهای اقتصادی در بخش خدمات انجام می‌شود، که در آن تأثیر رقابت خارجی بر اشتغال بسیار متفاوت است. برای مثال اگر یک شرکت مخابراتی خارجی در کشوری فعالیت کند، ممکن است افراد محلی را استخدام کند. نهایتاً، در حالی که حدود ۱/۵ میلیارد نفر در جهان در فقر بسر می‌برند، آزادسازی تجاری پس از جنگ جهانی دوم موفق شده است حدود ۳ میلیارد نفر را از فقر نجات دهد.

در حقیقت WTO با ایجاد جریان آزادتر و با ثبات‌تر تجارت، اشتغال را افزایش می‌دهد.

۷. کوچک‌ترها حذف می‌شوند. یعنی در WTO کشورهای کوچک‌تر قدرتی ندارند.

صحیح نیست. کشورهای کوچک بدون حمایت WTO ضعیف‌تر می‌شوند. سازمان قدرت چانه زنی این کشورها را افزایش می‌دهد. برخی از مقررات برای همه یکسانند. در نظام تجاری WTO، همه کشورها باید از مقررات یکسان پیروی کنند. در نتیجه، در فرآیند رفع اختلاف و منازعات، کشورهای در حال توسعه موفق شده‌اند با برخی از اقدامات کشورهای توسعه

یافته‌های دقیق‌تر به جزئیات می‌توان رابطه پیچیده‌ای بین تجارت و اشتغال تشخیص داد. تجارت آزادتر و با ثبات‌تر رشد اقتصادی را تقویت می‌کند. تجارت بطور بالقوه قابلیت ایجاد شغل، کاهش فقر و یا هر دو را دارد. بیشترین منافع به دست کشورهای با کمترین موانع تجاری می‌رسد. کارگران در بخش‌های صادراتی از دستمزدها و امنیت شغلی بالاتری

بسیاری از مقررات WTO ملاحظات زیست‌محیطی را در نظر می‌گیرند. در بین اهداف تشکیل این سازمان به کارگیری بهینه از منابع جهان، توسعه پایدار و حفاظت از محیط‌زیست به چشم می‌خورد. چندین ماده در خصوص عملیاتی که کشورها بایستی برای حفاظت از منابع انسانی، حیوانی و گیاهی و یا بهداشت محیط‌زیست و حفظ بقاء منابع طبیعی تجدیدنپذیر انجام دهند، پیش‌بینی شده است.

برخورد دارند. با این وجود، با کاهش موانع تجاری، تولیدکنندگان و کارگران بخش‌هایی که قبلاً مورد حمایت بودند، اکنون با رقابت‌های جدیدی مواجه می‌شوند. برخی از آنان سریعاً با شرایط منطبق می‌شوند (برای مثال سراغ شغل دیگری می‌روند) و برخی دیرتر. برخی از کشورها نسبت به سایرین کمتر می‌توانند با تعدیلات کنار آیند، که معمولاً به دلیل اتخاذ سیاست‌های تعدیل مؤثر چنین نتیجه‌ای حاصل شده است. آنهایی که نتوانند سیاست‌های مناسب را اتخاذ کنند، فرصت‌هایی نظیر رونقی که تجارت در اقتصاد ایجاد می‌کند و موجب فراهم آمدن امکاناتی برای تعدیل هر چه سریع‌تر می‌گردد را از دست می‌دهند. WTO با این موضوع به طرق مختلف برخورد می‌کند. در WTO آزادسازی تدریجی است تا کشورها بتوانند تعدیلات لازم را انجام دهند. البته تبصره‌هایی در موافقتنامه‌ها برای کشورهایی که مایلند اقدامات اقتضایی را در مقابل واردات که به اقتصادشان لطمه می‌زند، طبق یک زمانبندی و انطباق دقیق، پیش‌بینی شده است. آزادسازی در WTO حاصل مذاکرات است. زمانی که کشورها احساس کنند قادر به انجام تعدیلات مورد نیاز نیستند، می‌توانند در مقابل تقاضاهای باز شدن بخش‌های مرتبط با این بازارها مقاومت کنند.

همچنین عوامل متعددی خارج از حوزه مسئولیت WTO

در حقیقت WTO حتی برای یک کشور کوچک نیز منافی را ایجاد می‌کند.

۱۰. فیسیر دموکراتیک است. یعنی در WTO تصمیمات غیردموکراتیک اتخاذ می‌شوند.

صحیح نیست. تصمیمات معمولاً برحسب اتفاق آراء اتخاذ می‌شوند. در واقع حتی در مقایسه با اتخاذ تصمیمات بر حسب اکثریت، آراء دموکراتیک‌تر است، زیرا همه اعضا باید موافق باشند. هر کشوری دارای یک رأی است و قبل از پیوستن به موافقین یا مخالفین بایستی قانع شده باشد. از این رو هیچ کشور مخالف با نظر توافق شده باقی نمی‌ماند. سپس در مجالس کشورها نیز تصمیم متخذه به تصویب می‌رسد.

در حقیقت WTO مکانی برای اتخاذ تصمیمات بر حسب اتفاق نظر محسوب می‌شود.

منابع

- Deardorff, A., & Stern, R., (1993), *Analytical and Negotiating Issues in the Global Trading System*, University of Michigan Press.

- Hahn, M.J., (1991), "Vital Interests and the Law in GATT: An Analysis of Gatt's Security Exceptions," *Michigan Journal of International Law*.

- Koulen, M., (1989), "Some Problems of Interpretation and Implementation of the GATT Antidumping Code," in J.H. Jackson and E.A. Vermulst (eds), *Antidumping Law and Practice: A Comparative Study*, University of Michigan Press, p.366.

- Pritersmann, E.U., (1988) "Strengthening GATT Procedures for Settling Trade Disputes," *World Economy*, PP. 55-6.

- Pritersmann, E.U., (1988). *How to Promote the International Rule of Law? Contributions by the World Trade Organization Appellate Review System*. *Journal of International Economic Law*.

- Rosen, B.N., (1995). "Environmental Product Standards. Trade and European Consumer Goods Marketing: Process, Threats and Opportunities," *Columbia Journal of World Business*, 1, 74.

- Winham, G. (1992), *The Evolution of International Trade Agreements*, University of Toronto Press, ch. 1.

یافته چالش‌کنند. بدون WTO کشورهای کوچک‌تر در مقابله با اقدامات شریک‌های تجاری قدرتمند بسیار ضعیف خواهند بود. مقررات، حاصل مذاکرات چند جانبه هستند. در دور مذاکرات اخیر (دور اورگوته ۹۴ - ۱۹۸۶)، کشورهای توسعه یافته بر سر اصلاحات تجاری در بخش نساجی و کشاورزی به توافق رسیده‌اند. هر دو موضوع برای کشورهای در حال توسعه حایز اهمیت است.

در حقیقت WTO قدرت چانه‌زنی کشورهای کوچک‌تر را افزایش می‌دهد.

۸. ابزاری برای لابی است. یعنی WTO ابزاری برای لابی‌های بسیار کلان محسوب می‌شود.

صحیح نیست. نظام WTO برای دولت‌ها ابزارهایی را به منظور کاهش تأثیر منافع خاص برخی کشورها فراهم می‌آورد. دولت‌ها می‌توانند از WTO برای مقاومت در مقابل لابی یا توافق‌های پنهانی استفاده کنند. این امر نتیجه طبیعی است که از دورهای مختلف مذاکرات به دست آمده است. نتیجه یک دور مذاکرات ایجاد توازن بین منافع بوده است. دولت‌ها با عضویت در WTO می‌توانند فشار وارده از سوی گروه‌های فشار را دفع کنند و آن نیز با بحث و توافق حاصل می‌شود. WTO سازمان دولت‌ها است. بخش خصوصی، سازمان‌های غیردولتی و سایر گروه‌های لابی در فعالیت‌های سازمان، بجز شرکت در سیمینارها و سمپوزیوم‌ها، هیچگونه نقشی ندارند، آنها تنها از طریق دولت‌های خود می‌توانند بر سازمان تأثیر گذارند.

در حقیقت WTO برای کاهش و حذف لابی‌ها ابزار مناسبی محسوب می‌شود.

۹. عضویت اجباری است. یعنی WTO کشورهای ضعیف‌تر را مجبور به عضویت می‌کند.

صحیح نیست. بیشتر کشورها عضویت در سازمان را ترجیح می‌دهند. به همین دلیل است که فهرست کشورهایی که خواهان عضویت هستند شامل کشورهای بزرگ و کوچک است. دلایل عضویت اکثراً مثبت‌اند تا منفی، نظیر عدم تبعیض و شفافیت که از اصول سازمان محسوب می‌شوند. با عضویت WTO حتی یک کشور کوچک بطور خودکار از منافع حاصل برای کلیه اعضا منتفع می‌شود. آلترناتیو دیگر مذاکرات تجاری دو جانبه با هر یک از شریک‌های تجاری می‌باشد. در این بین دولت‌ها نیاز به منابع مالی کافی دارند که متأسفانه کشورهای کوچک فاقد آنند. در مذاکرات دو جانبه کشورهای کوچک‌تر از موضع بسیار ضعیفی برخوردارند. با عضویت در سازمان، کشورهای کوچک قادر می‌شوند که با تشکیل گروه‌هایی با منافع مشترک، قدرت چانه‌زنی خود را افزایش دهند.